حكومەتى هەرئمى كوردستان - عئراق

زانكويا زاحو

پەروردا بنيات زانستئ كومەلايەتى

قوناغا ئيكئ

بـابــەت

(زمـان)

پئشكئشكرن

١-فهيم حسن حامد

٢-خالد جندى رەجەب

٣-محمد عيسا زبئر

٤-جوان اسماعيل حسئن

٥-كەڤى كاضم سعيد

بسەر پەرشتيا

(د.دلبرين)

سالا خاندنئ (٢٠٢٠-٢٠٢١) (٢٧٢٠ك)

ناڤەروک

زمانێ ئاخڤتنێ چەوا دەر کەفت

دڤێ جیهانا ئەم تێدا دژین پتر ژ ٤ هزار زمانێن جێواز ئیت هەین دناڤ کومەلگەهـ و هوزێن جێوازدا بەربەلاڤن و ئاخڤتن پێ دهێتە کرن ب ڤان

زمانا چیرووک و مەتەل بێ دهێنە نڤیسین بەلێ چیروکا ئالوز و زەحمەت ئەوە زمان چەوا دەرکەفت و ژکیڤە هات ؟ ئەڤ پسیارە حەتا نوکە جهێ گفتوگو و ڤەکولینێ یە بەلێ ئەگەر مە بڤێت تێبگەهین دڤێت بگەرین بوو سەرچاوێ سەرەتای کو بەحسێ دروستبونا زمانی کریە ل گەلەک فلم و دیکومێنتاریاندا بەحس ل وێچەندێ دهێتە کرن ، مروڤێ کەڤن زمانێ هێما و ئاماژەیان بکارینایە بوو ئاخڤتنێ یان دهێتە کووتن دکەڤندا شێوێ مروڤی لسەر شێوێ ئاژەلان بوویە ، بەلێ بەلێ د گەلەک ڤەکولینا ئەڤ بوچونە ب درەو دایە نیاسین ، چنکو زمان و ئیکەم مرووڤ پێکڤە ژدایک بووینە تایبەت دەمێ خودایێ مەزن ئادەم دروستکری ئەڤەژی ب وێ واتایێ دهێت کو زمان تشتەکێ زکماکییە ، دهەمان دەمدا دروستبونا ئادەمی هەمی زمان دروستبون لدیڤ بیرو بوچونێت ئاینی ئادەم ب هەمی زمانان ئاخڤتیە ، لدیڤدا زمان بو نەڤی بو نەڤی ڤەگوهاستینە و بەلاڤبووینە ئەگەر زمانێ عـەرەبی زمانێ رەسەن بیت کەواتە زمانێت دی چەوا ژدایک بوون ؟ زانا دبێژن عەرەبی زمانێ سەرەکی بوو ئادەم پێ ئاخڤتی بەلێ هەمی زمانێن دیژی زانییە، بەلاڤبونا زمانێن دی و بەرفرەهبینا وان لپشتی رویدانا مەزن یا حەزرەتی نوح و گرتنا گەشتیا وی ل ناوچا سـام دڤێ گەشتیێ دا ئەڤ زمانە هەبوون (عیبری ـ عەرەبی ـ حامی ئەفریقی) هەبوون و لدیڤدا زمانێ (نوبی ـ ئەمازیغی ـ تورکی ـ ئاسیای ـ لاتینی) دەرکەفتن، خودێ هیڤی هەبوینە کو ژ نەڤێین نوحی پتر گەل و هوز درووستبن ، ب وی جوری کو ژرووی شێوەی و رەگەزیڤە جێوازبن بو هندێ هەر ئیک د کومەلگەهەکێ دا زمانەکێ جێواز هەبت ، لسەردەمی دووێ ئەردیدا لپشتی لافاوا مەزن یا نوحی ٣ کومەلێن زمانێن سەرەکی هەبوون ئەوژی پێکدهێن ژ (سامی ـ حامی ـ یافیسی) بوون ،

، بەلێ لدیڤ ڤەکولینا لپشت ڤان ٣ کومەلان زمانێ عەرەبی زمانێ سەرەکی بوو ، هەروەسا ئەو زمانێ سەرەکی کو جیهانا کەڤن لسەر ئاڤاکری بوو ئەگەرێ درووسبونا زمانێ دوورەگ یان تێکەل ،

ئەڤەژی ژ ئەنجامێ کوج و لڤینا هوزان ژ جهەکێ بو جهەکێ دی ڤەکولین دوویات دکن ٨٠٪ زمانێ سانسکریتی کو ل هندێ و هندوویێ و بودایێ پێکدهێت بەلێ سەرچاوێ وان عەرەبیە ، ٧٥٪ فەرمانێت زمانێ لاتینی سەرچاوێ وان عەرەبیە ، زمانێ (فینیقی ـ ئارامی ـ عیبری) سەرچاوێ وان عەرەبیە ، زمان بو سەر ٣ کومەلان دابەشدبن ١ کومەلا زمانێ سامی ئەڤ زمانە سەرچاوە بو سامی کورێ نوح ڤەدگەرت دابەشدبت بوو سەر سامی رووژهەلاتا و سامی رووژئاڤا دا ، سامی رووژهەلات پێکدهێت ژ زمانێ میسووپوتامیا دگرت ، سامی رووژئاڤا زمانێ ئووموری دگرت کو ل چەرخێ زێرین هوزا ئوموری ئاخڤتن پێ کرییە و دهەمان دەمدا زمانێ عیبری دگرت ، ٢ کومەلا زمانێ حامی ئەڤ کومەلە تایبەتە ب حامی کورێ نوح ڤە زمانێ هوز و گەلێن ئەفریقیایە ژوانا (ئەمازیغی ـ نوبی ـ سودانی) مێژوویا وان بو هزاران سالان بەری نوکە ڤەدگەریت دهەمان دەمدا (مسریێن کەڤن ـ زمانێ چادی ـ ئوموتی) سەر بڤێ کومەلێ ڤەنە ، ٣ کومەلا زمانێ یافیسی کو ئەڤ کومەلە تایبەتە ب یافیسێ کورێ نوح ڤ ، زمانێ لاتینی بخوڤە دگریت ژ وانا زمانێ روومییا و لدیڤدا زمانێ (ینگلیزی ـ فرەنسی ـ ئیتاڵی) ژێ درووستبون ، دهەمان دەمدا زمانێ سلاڤی ژی بخوڤە دگرت کو ل دەڤەرا رووژهەلاتا ئەوروپا و رووسیا ئاخڤتن پێ دهێتە کرن لگەل زمانێ (ئەلمانی ـ هنگاری ـ پورتوگالی ـ یونانی) هەروەسا زمانێ (تورکی ـ کوردی ـ مەنگولی) سەر ب ڤێ کومەلێ ڤەنە . لسەردەمێ نوکە دا زمانێ هندی تێکەل ترین زمانە بشێوەکێ بەرچاڤ چویە دناڤ زمانێن دیدا ، و لدووماهی مایە بێژن لپشت کومەلا زمانێن (سام ـ حام ـ یافس) زمانێ عەرەبی زمانێ سەرەکی بوو لدیڤدا ژ ئەنجامدانا کوچ و تێکەلبونا هوزێن جێوز دا زمانێن دی بەلاڤبوینە و گەشە کرینە .

زمانێ ئێـکێ

ئەو زمانە ، کو زاروک ژ دایک و بابی وەردگرن بەری بچیتە قوتابخانێ.

زمانێ دووێ

ئەو زمانەیە کو زاروک پشتی فێربونا زمانێ ئێکێ فێری دبت . سەرچاوێ فێربونا ڤی زمانی یان مال یان کومەلگەهـ یان قوابخانە ،ئەو زمانە کو زاروک فێردبت پاشی بو دەربکەڤت کو ژدەرڤە بکاربینت بو نموونە زمانێ چینی زمان هەر دەسپێکێ هەر چینیە بەلێ ئەگەر کوچ کر بوو ئەمریکا دێ فێری زمانێ ینگلیزی بت ، ئەو زمانێ دووێ بو پەیدابت کو ئەوژی زمانێ ینگلیزییە ، چونکی ئەو زمانێ دووێ یە د ژیانا رووژانە دا بکاردئینت بو ئاخڤتنێ یان نڤیسینی .

زمانێ زیندی

ئەو زمانە کو ل ژیانا روژانە دا بکار دهێتن ئەگەر مە بڤێت زیندی بمینت بەس نینە تنێ د مەراسیمێن ئاینی و زانستی بکاد بهێتن ، بەلکو پێدڤیە ل ژیانا خەلکی رووژانە دا بکار بهێتن.

زمانێ مری

ئەو زمانەیە کو لبەری نوکە بکار دهات بەلێ لگەل نەمانا وان یێن ئاخڤتنێ پێدکەن ئەوژی نەماینە و ژناڤچوینە یان ژ روویێ تیوری ڤە چێدبیت ئەو زمان مابت بێکو د نڤیسیناندا و قوتابخاناندا بکار بهێتن وەکو زمانێ ساسانی و زمانێ قوتی ، زانا لرێکا ڤی زمانی نەخش و نڤیسینا مێژوویان و شینوار و پەرتوکێن کەڤن زانییە .

زمانێ نیمچە زیندی

ئەڤ زمانە ل ژیانا رووژانە یا خەلکی دا بکار نا هێتن بەلکی بتنێ ل مەراسیمێت ئاینی و زانستی بکار دهێتن ، زمانێ نیمچە زیندی و لگەل زمانێ زیندی جێوازی هەیە ، چنکی د ئاخڤتنا رووژانەدا بکار ناهێتن لگەل زمانێ ژناڤچوی جێوازی ژی هەیە ، کو ئەڤ زمانە حەتا نوکە هەر مایە انکو نیمچە زیندی ، واتە ئاستەکێ ناڤەندی وەرگرتییە ژبەر هندێ ناڤ لێ هاتە دانان نیمچە زیندی.

.

د. نەریمان خوشناو ، ژ پەرتوکا زاروو زمـــان

سەدئن ناڤەراست

ل ناڤبه راسه دێن(٤)هه تا(١٤)زاێنی ئاێنێ(مسیحی)ل ناف گه لێن(وه سه نی)دابەلاڤبونه.(میسونیره کان)ده ست پێکربێ وەرگێرانادەقین ئاینی وەک(تەوراتوئنجیل)بوسەرزمانێن ئەفان گەلان.ئەفان گەلان نڤیسین نەدزانی،ئەفیژی وەل (میسونیرەکان) کرکوئەلف بێیانی دابهێنین وەک(که لتی وجلمانی)،ل راستییێدا ئەڤ کاره دفییا ببیت ئەگەرێ پیشکه فتنا ڤه کولینین زمانی ب تایبه تی دبوواری شیکارکرنا ده نگاندا.

--هەردوی دەمیدا ده ستورو ریزمانا لاتینی دهاته خاندن،به لێ سەرهلدانا کتیبێن ده ستوریێین زمانێ ئەوروپییان بودەمەکی زۆر دیرکەت،ژبەر هندێ زمانێ لاتینی ژهەژی ئەفێ بوو،کوببیته ئێکەم زمان کول وی دەمی فەکولین ل سه ر بێنه کرن،ئەفێ ژی وەکر،کو زانایا گرنگی ب زمانێ لاتینیێ کەفن بدەن،هەروەسا باوەرییا وان وەسابوو کو زمانی ئەوروپی نەشێن بگەهنه ئاستێ هونەرو زانستی،مەبەستا وان ژفێ ئەوبوو،کو زانستێ ریزمانێ زانستەکێ جێگیرو نه گوره،ژبەر فی چه ندێ ریزمانا لاتینی جێگیره و ژبەری هزاران سالان و ژبەری ڤێگاڤێ هەر شێوەیەکێ رێکو پیک وەرگرتبان.

ناڤێ کتیبێ:-زانستێ زمانی و مانێ کوردی ناڤێ دانەری :- د.تاڵیب حوسێن علی تیرێژ:- (١٠٠٠) دانه جهێ چاپێ:- چابخانا (روژهەلات-هەولیر)لاپەر(١٦تا١٧).

--ل فی دەمی دیرودریژدا زمانێ لاتینی پیشکەفتن ب دەستڤە ئینات ژشێوێ کەڤنێ وی بو وی شێوێ کو ئەفرو ب زمانێ(رومانییان) ناڤدارە، ل گەل فێ ژی دا زانایان هەست ب ئەفێ پێشکەفتنێ نە کر بوو، بەلکو خە ب نڤێسینێن کەڤن ڤە – لاتینییا کەفن- گرێدابوو.

دڤێرێـــدا پێـــدڤییە ئامـــاژێ ب بیروبوچـــونێن هەردوو زانـــا(دانتی و بێکون) بکەین

--(دانتی)گرنگیەکازورب دیراسە کرنازاراڤین ئتالی دانە،ئەفەشی لکتێباوی داب ناڤی(رەوانبێژیاخە لکێ)یخستەبەرچاڤ،دڤێ کتێبێدا رابیەبوچارەسەرکرناتاییەت مەندێین هەر(١٤)شێوەزارین ئیتالی وژئێکدوجوداکرینە،هەروەسانجیاوازێ دناڤ بەراوانداکرێنە.دئەنجامدابودەرکەت کوزمانێ ئێتالی وهەڤالێن وێ سەرب زمانێ رومانسینە، وزمانێ رومانسی ژی دبنە رە ت دا د چیتە سەر زمان لاتینی

نـــاڤێ کتێبـــێ:- زانســـتێ زمـــانی و زمـــانێ کـــوردی نـــاڤێ دانەری:- د.تاڵیـــب تیرێـــژ:- (١٠٠٠) دانە جهـــێ چـــاپێ:- چاپخانا(روژهەلات-هەولێر).

دوی سەردەمیدا زانایان وەسا دانابوو کو زمانێ لاتینی باشترین نمونە یا زمانێ سروشتی و مەنتەقینە بوو ئاخفتنا مروفی. پاشی ئەف هزرە پێشکەفت و ڤەکولەرا دەست پێکر ب دانانا کتێبەکێ ل ژێر ناڤێ (رێزمانا گشتی) universal grammer کو تێدارادبیت ب ریکخستنا تایبەتمەندییێن گشتی یین زمانین دیتر .

--(بیکون) ئەف باوەرییا هەنی لیکدایە و دبێژیت:

((بنەماییین ریزمانێ دهەمی زمانان دا ل نافەروکی دا وەکی ئیکن، بەلێ جێوازییا د شلوفەکرنو وردەکارییێدا یا هەی، ئەڤەژی زمانەکی بو زمانەکێ دی دهیتە گوهورین)).

ئةگةرێ پةيدابونا زماني

ژوي وةختي زمان پةيدابوي و هةتا ئةفروكة گومان تيدا نينة چةند قوناغئين جودا جودا دةربازبووية دفي بواريدا شارةزايت زمانيدا ئاريشيةيئن وان ژ دةسپيكا پةيدا بونا زمانيدا دا يتكرن ژبةرهندێ چةند كومةلةكا ئةگةران هاتينة تيدا هةر ئيك ژوان سةرةتا پةيدا بونا زماني ئةگةرين خو چارةسةر بكةن . فيرێ ب كورتي بةحسێ ئةگةرێ پةيدابونا زماني بيژين .

١ـئەگەرئ ئيكئ: زمان پەخشينەكا خوداى

ئەڤ ئەگەرە ئەس بئژم زمانئ ئادەم مزياد ژدەڤ خودئ هاتي خەلك فيري ئاخفتنئ و نافين تشتا كري ژبەرهندئ ژي شارەزايئت زماني سەروئ باوەرينە كا زمان ژ دەڤ خودئ بو مروفي هاتي هەروەكي فەيلەسوفئ يوناني (هئراكليت) فەكولەرئ زمانئ عەرەبي (أبن فارس) كتيبا (ئەلخسايس) و (لا مي) كتيبا (هونەريئ ئاخفتنئ) دوبونالد كتيبا (تشريعي كەفن) فەكولەرئ زمانئ عەرەبي (أبن فارس) كتيبا (ئەلخسايس) و (لا مي) كتيبا (هونەرئ ئاخفتنئ) دوبونالد كتيبا (تشريعي كەفن) ئاماژە بهندئ كرية١ جارەكا دي كتيبەكا ئاينيا پيروز (تەورت – ئنجيل – قورعان) ئەڤ راستە دياركرينە كو زمان ژ دەڤ خودئ بو مە هاتي .

موسلمان ب شيوەكئ گشتي سەلماند كو ئاخفتن و ديفچونا قورعانا پيروز هەروەكي خودئ مەزن بيژيت (وعلم ءادم الأسماء كلها) سورەتا بەقەرە،ئايەتا٣١، واتا (خودئ هەمي ناف فيري ئادەميكري) - قورعاناپيروز،وەرگيرانا ماموستا هەژاري.

علي عبدولواحد وافي(د) ، علم اللغة، دار نهضة مصر،١٩٩٠،ص٩٧-٩٨.

دفيريدا هندةك شارةزايئت دفي ئايةتيدا ب جورةكئ دي بيروبوچون خو ديارك‌ةن و بيژن خودئ مةزن: ئادةمئ فريكري زمانان.

هةروةسا أبن جونةي كتيبا (ئةلخسايس) ئاماژة ب راستيت ئةگةران كرينة هةروةسا هندةكيت دي پشتا خو ب تشتيت دي گرئداي و بيژن: خودئ وةختئ هةمي گيانةوةرئن كيلگةها بالندئن ئةسماني ژ تةقنئ هاتينة دروسكرن ، پشتي هينگئ هافيتينة بةرپيت ئادةمي ، كا چاوا گازيكرنئ ، ژبةر هندئ ئادةمي نافئ هةمي گيانةوةرو بالندا ئادةمي زياد دانا. واتا (ئادةم) ئةكةم كةس بو فيري زماني بو دفي بواريدا ئةو زمان (ئادةمي) فيربو، دوو بوچون هةبون ، يا ئيكئ دبيژيت فئري زمانئ (عبري) ، (جي) ، بةلئ هندةكئت دي بيژن زمانئ عةرةبي ية چونكي زمانئ عةرةبي ، ئةوان ئةف بوچونةهةية ، ئةفةنة عبدالله كورئ عباس و ئةنةسئ كورئ مالك ژ هةولانئت پئغةمبةري (سلاف لئ بن) ناف شارةزاياندا ديف جونا (أبوشهابئ زوهةري) (أبن مةنزور و أبن فارس) دان ب راستيت ئةف ئةگةرة بو چون دان ١

شارةزايت عةرةبي ئينانا فةرمودئت لاواز هوسا ية فةرمودئ پيغةمبةري (سلاف لئ بن) دبيژيت زمانئ عةرةبي زمانئ خةلكئ بةهةشتي ية، فةرمودةكا دي ژي ب في شيوةي ژبةر سئ تشتانة : (ئةس عةرةبم و قورعان عةرةبية ، ئاخفتنا مروفي بةهةشتئ عةرةبية) و ديارة ئةف فةرمودة ژ وان ژيدةراية ، بنةمايةك نينة هةروةكو بةري شارةزايت فةرمودا پةسةندكري سةر زمانئ پيغةمبةرا (سلاف لئ بن) گريدا نينة١

١-نةفسي ژئدةري ل ٩٨-١٠٠

٢-عومةر مةلامحمةد ئةمين ، كوردستان بةرامبةر پيلانادا٢٤-٢٥

ياهندةكئن دي دةف وان يا وةساية زمانئ (عبري) ، زمانئ ئيكئ مروفي بوية، واتا زمانئ (جيا) بوو، ژبةر هندئ ئيكةم پيغةمبةر مزرةتي ئادةم بو وان هاتيبو.

٢-ئـەگـەرئ دووئ پئـكهاتن

ئةف ئةگةرة باوةريا وان زمانئ مروفا ية و مروفا دروستكرية ، دفي شةفيدا ئيك ئيكة نيفا كومةلئ ل سةر پةيفا زارافا پيك هاتبو كا ژبةر چ مةبةست و دةمي كاربينت، واتا ل سةر ريكةفتنا (بةر) بيژن (بةر) و (دار) بيژن (دار) .... هةمان دةم دا هةر زمانةكي شيوازئ ريكةفتنئ دياركر پةيف وزاراف گةل زمانيت دي جودا كرن.

ئةوئ ئةف ئةگةرة دانابن باوةري پئ هةية، پيكهاتية ژ فةيلةسوفئ يوناني (ديموكراتي) و فةيلةسوفيئت ئنگليزي (ئادةم سميث) و (ريد) و (دوگالد ستيورات)

دراستيدا ڤەكولينن زمانی میژوویەکا دیرین یا هەی هندەك ژ مێژوو نڤیسان ڤەدگەرینن بو سەردەمی ڤەدیتنا ئیکەم شێوازێ نڤیسینێ کو ل شارستانیا مسرییا و سومەرییدا هەبو بەلێ ژبەر کێمیا دەقێن نڤیسینێ ئەوی سەردەمی زوربەیا مێژوونڤیسان وەك (بلومفیلد و یسپرسن و روبنز)وەسا ب باش دزانن ڤەگەرینن بو میژوویا کەفنا هندیان چونکی ئێکەم هزرکرن ئاشکرا و دیارە کو پەیوەندی ب ڤەکولینا زمانی هەبیت ژلایێ وان دەرکەفتیە و سەرهلدایە.

هندیان

هندیان ئیکەم کەس بون کو بەحسی زمانی کروبو هزرکرن و بوچێنن کور ل سەر رێبازەکا زانستی لێ ڤەکولینە هەروەسا زوریا ب چری ل دیاردەین زمانی دایە و و وەسفا وانکریە ڤەکولینن زمانی ژلایێ هندیان ل ئەگەرێ ئەوی هەستی ئاینی بویە کو پالدایە بو هندێ پەرتوکا پیروزا (ڤێدا)پێ بپاریزن(سانسکریتی)زمانێ (ڤێدا)ی بو پاراستن ودیراسەکرنا زمانیش ب جورەکێ ل جورێن پەرستنێ ددانا (ڤێدا)ش کەفنترین دەقە بویە ژلایێ (براهمیا)مێژوویا وی ڤەدگەریت بو (١٢٠٠)سالا پ.ز سانسکریتی وەك زمانەکێ رەسمی و ئەدەبی بکاردهیت هەروەها ل سرودا (تەرتیلی)ئاینی و هونەری و زانستی بکارهاتیە هەر وەکی ل ژیدەراندا ئاماژ بو دهیتە کرن پەرتوك ل هەشت بەرگان پێکهاتیە هەمی رێزمانا سانسکریتی تێدا هاتیە تومارکرن پانینی گەلەک ب و رودی وەسفا ئەوان تشتا دکەت کو پەیوەندی ب رێزمانا سانسکریتیە هەیە.

دەنگسازی:هندیان گرینگیەکا زور ب دەنگین زمانی دایە ژبەرکو دا دەقین (ڤێدا)وەك خو بڤەخینن ئەڤ بایێخ دانە ل پەرتوکا (پانینی)دا بەر چاڤ دکەفیت.

پەیفسازی:پانینی ئاخفتن کریە دوو بەش:

١.کار

٢.ئەوێن کار نینن وەك نافین زێدە ئەوێن دهینە پیفەگریدان ل دوماهیکا پەیفێ.

دیسان سەرنجا ئەویژی دایە کو دەنگێن پەیڤێ ل دەمێ پیگفە گریدانێ زێدەکرن دهیتە گورین هەروەسا هزرا رەگی داهینایە لگەل ئەوان ئامرازان کو برەگیڤە دهیتە گریدان ئەفەش وەك رێکەك دگریت کو زارافین نوی لێ دروست بکەین .

واتا سازی:هندیان ئاماژە بو گەلەک خالێن گرینگ دایە کو پەیوەندی ب واتایێ ڤە هەیە :

١)گرنگیا دەوروبەری کو واتا ب زوری ل ناڤ دەوروبەرادا ئاشکرا دبیت.

٢)ئاماژە ب هاوواتا و هاودەنگ کریە کو ئەو دیاردەش وەکدیاردەیەکا گشتی ل هەمی زماناندا هەیە.

ریزمانا هندی و کاریگەریا وی ل ئەوروپا:

ل سەدین (١٦-١٧)دا رێزمان سانسکریتی و هیندوسی ئەگەرێ (مبشریان)گەهەشتەئەوروپا .

ول سەدێ(١٨)دا ئینگلیزەیان کو ل هندی بون راپورت و زانیارین هویر ل فی باری دنارد بو ئینگلترا.

ل سەدێ(١٩)دا زانین و شاهرەزابون دەربارەی زمانی سانسکیتی وەك روشنبیرەکێ گشتی ل ناف خویندکاین ئەورپادا بەلاف بوبو.

(بوتلینگ)(١٨١٥-١٩٤٠)دەستکر ب وەرگێرانا پەرتوکا پانینی.

یونانیان

یونانیان گرنگیەکا زور بڤەکولینن زمانی دایە هەولدایە بنجینە و مێژوویا زمانی ڤەکولیت ل هەمان دام دا ل دیراسکرنا زمانی بیانی دیر کەفتینە پەیفا (برابرە) یان بو ئەوان کەسان بکارئینایە کو ب زمانێ یونانی دئاخفتن نەکریە وئەو پەیڤە ب رامانا (دەنگی بالندا)دێت گرنگیرکا زور ب پیکهاتە و پەیدابوونا زمانی دایە ل هندی دا کو زیدەتر گرنگی ب گەشەکرنن هەموجورین زمانی بدەت (ئەفلاتون)بەحسی پەتوەندیا دنافبەرا تشتان و پەیفان کریە ئەرێ پەیوەندیا سروشتی پێدڤیە؟یان پەیوەندیەکا نەریتی (عرفی) ورێکەڤتنە؟

ئەڤ گفتوگویە و ڤەکولین بو ماوەیەکێ زور ل نافبەرا

(يەفلاتون)و(كراتيلاس)بەردەوام بويە كو موركەكا فەلسەفى ب خوفە كرتيە كراتيلاس دبيژيت:(ناڤێ تشتان ئەە كو ل ئەنجامێ سروشتێ تشتى هاتيە و ناڤبريە)هەروەسا ناڤا هيما نينە بو تشتا بەلكو پارچەيەكن ل ناڤ وى تشتيدا بخو جودا نابيت.

بەلێ (هرموجينس) دبيژيت(پەيفا پەيڤ و هێما ئەو هێماش بو دەربرينا تشتا بكار دهيت)هەروەسا پەيوەندى دنافبەرا تشتا و پەيڤا پەتوەندييەكا نەريتيە و لسەر رێكەفتنێ وئاخفتنێن زمانى دانابنە.

هەروەسا (ئەرستو)ش ئاماژە بو پەيوەنديا (نەريتى)دناڤبەرا تشتا و پەيڤادا كريە ئەڤ بو چونەش ل ڤى سەردەمەى ژلايێ زانايين زمانى پشتگيرى لێ دكەن هەر ل سەردەمێ(دى سودێر) دا هەتا ئەڤرو .

(ئەرستو)زمانڤانەكێ بەرچاڤ نەبو دگەل هنديداش لايەنێ مەنتيقى لگەل زمانيدا تێكەل دكر بەلێ شانازى پتەوكرنا بنەماين شلوڤەكرنا ريزمانى بو وى ڤەدگەريت هەروەسا (ئەرستو)گەلەك راو و بوچون پەسەند ئيخستينە روو وەك ئەوى كو دبيژيت:

(زمان سيستەمەكێ داناى بويە دچيتە ژێر ياساين چەسپانديە)ئەو ياسايش نيزيكن كو ئەفرو ب (ياساين دەنگى)ناڤ دبەن لايێ (ئەرستوى)تيوريەكێ گشتى هەبيە ل زمانيدا ئاستين جورا و جور دانايە بو زمانى كو لسەر بنەماين ئەو ئاستين ديراسەكەين زمانى بكريت هەروەسا ئەويش دووپات كريە كو پێدڤيە جياوازيا شێوين زمانى ئاخڤتنى و زمانێ نڤيسينى دەستنيشان بكەين.

زانایئن ئەسکەندەری:

چاڤ ب ڤەکولینن بەری خو دا خشاندیە ئیک ل زانایان ب ناڤێ (تراکس)(١٧٠-٩٠)پ.ز ئیکەم پەرتوکا دەستوری زمانی یونانی دانایە ل پەرتوکا دیراسەتکرنا دەنگێن زمانی یونانیان کریە ل بنەماین پەیڤ و بەشین ئاخفتنێ ددانن بەشین ئاخڤتنی کرینە (٨)بەش هەمان دابەشکرانا نوکە بکاردهیت ل زوربەی زمانن ئەورپایاندا بتنی هندەک گورانکاریەک بسەردا هاتینە دیارە زانایین (ئەسکەندەریە) تشتەکێ وەسا نەکرینە بتنی ئەو بابەتێن کو ئەفلاتونی و ئەرستوی بەحس لێ کری ئەوین کو ب شێوەیەکی بەرفرەهتر ئاماژە پێدایە.